

หลักการแนวคิดทฤษฎีและการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมทาง อาญา

PRINCIPLE, CONCEPTS, THEORIES AND MANAGEMENT OF CRIMINAL JUSTICE SYSTEM

อิงครัต ดลเจิม

Ingkarad Doljerm

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Sukhothaimathirath University

E-mail: idoljerm@gmail.com

บทคัดย่อ

นอกจากความรู้และความเข้าใจอย่างดีในทางกฎหมายโดยเฉพาะเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันจะนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนในสังคม ให้สอดคล้องต่อหลักการทฤษฎีและเป้าหมายของกระบวนการ ตลอดจนรักษาไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลและความเป็นเสรีประชาธิปไตย ภายใต้หลักนิติธรรม อันเป็นสิ่งที่ปรารถนาของทุกสังคมและของประเทศต่างๆทั่วโลก ในการจัดการที่ดีในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและการรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมอย่างมีธรรมาภิบาลเป็นที่น่าเชื่อถือศรัทธาของประชาชนอย่างมั่นคงยั่งยืน อันส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศอย่างถาวรต่อไปด้วย จากข้อเท็จจริงพบว่าประเทศไทยยังขาดการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดี ในขั้นตอนต่างๆ จึงประสบปัญหาและอุปสรรคในการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดี เกิดความผิดพลาดให้เห็นชัดเจนมาอย่างต่อเนื่อง เช่น คดีเชอรี แอนด์ คดีครูจอมทรัพย์ เป็นต้น จึงมีข้อเสนอแนะว่า การศึกษาให้ลึกซึ้งถึงหลักการและทฤษฎีในการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรม แล้วนำไปปฏิบัติ จะเป็นการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องต่างๆได้ และจะนำไปสู่การเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการอำนวยความยุติธรรมที่ดีต่อไปได้อย่างยั่งยืน ไม่ว่าในตำแหน่งของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล พนักงานราชทัณฑ์ ตลอดจนหน่วยอื่นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม เช่น นิติวิทยาศาสตร์ งานคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เป็นต้น ที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมอย่างยุติธรรม เป็นธรรม และเที่ยงธรรม ให้รับใช้ประชาชนและสังคมได้

ตามเป้าหมายอย่างแท้จริง อย่างมีเสถียรภาพ ตามระบอบประชาธิปไตย และภายใต้หลักนิติธรรม เป็นสำคัญ

คำสำคัญ: หลักการแนวคิดทฤษฎี, การบริหารจัดการ, กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

Abstract

Besides the knowledge and the understanding of the laws regarding the criminal justice process, the management of the criminal justice system is also important, in order to create the effectiveness in the judicial practices, and to provide the justice to the people in the society, in accordance with the theories and the goals of the criminal justice procedure, as well as to protect the rights and the liberties of the people, and the democracy under the rule of law. Thailand's lack of well-organized criminal justice administration has led to the problems and the obstacles in the finding of the facts in criminal cases, manifested in the continued errors, such as in the cases of Cherry Ann and Kru Jomsup etc. Therefore, the study recommends that there should be in-depth study of the principles and the theories concerning the judicial administration, and putting them into practices. By this approaches, the flaws in the practices shall be eliminated and the sustainable, effective and efficient justice administration shall be established, whether as the conducts of the administrators, police officers, prosecutors, the courts, the correctional workers, or the other organizations related to the judicial process, such as the department of forensic science, and the entities related to the protection of rights and liberties etc. which affects the administration, cutting off the process of childbearing fairly fair and impartial to save the people and society according the golds like a liberal democracy and under the rule of law.

Keywords: Principles, Concepts, Theories, Management, Criminal Justice

บทนำ

การบริหารการจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นระบบเป็นแนวทางในการลดจำนวนผู้ต้องขังที่มีประสิทธิภาพซึ่งจำเป็นจะต้องมีกลไกการดำเนินการที่เป็นระบบเพื่อที่จะเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาจากหลักการและแนวคิดทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการบริหารการจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายๆ ด้าน จนนำไปสู่การเลือกช่องทางในการบริหารจัดการคดีที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไข ปัญหา สำหรับเนื้อหาในบทความนี้จะนำเสนอหลักการและแนวคิดทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการบริหารการจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยลำดับ ดังนี้

หลักการและแนวคิดทฤษฎีของกระบวนการวิधिพิจารณาความอาญาเป็น “หลักการตรวจสอบค้นหาความจริง” (Examination Principle) เป็นการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้เพื่อไปสู่การพิสูจน์ “ความผิดหรือบริสุทธิ์” ของบุคคลในการกระทำความผิดอาญาหรือไม่ และนำไปสู่การใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการกำหนดโทษเพื่อให้ผลกับบุคคลนั้น (Claus Roxin, 2014) กล่าวคือ การพิพากษาลงโทษบุคคลต้องคำนึงถึง “การลงโทษที่เหมาะสมกับบุคคลนั้น” เป็นหัวใจหรือเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้น “กระบวนการ” ที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ระบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญามี 2 ระบบคือ ระบบไต่สวนกับระบบกล่าวหา (คณิต ณ นคร, 2549) กล่าวคือ

1. ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) เป็นระบบที่มีมาดั้งเดิมไม่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” กับ “หน้าที่พิจารณาพิพากษา” ออกจากกัน โดยให้องค์กรเดียวกันทำหน้าที่เป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสองประการ กรณีจึงมีแต่ “ผู้ไต่สวน” และ “ผู้ถูกไต่สวน” เท่านั้น ผู้ถูกกล่าวหาจะตกอยู่ในฐานะเป็น “กรรมในคดี” ดังตัวอย่างเช่นการพิจารณาคดีของเปาปุ่นจีน เป็นต้น

2. ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เป็นระบบที่แยกหน้าที่แยกอำนาจ “สอบสวนฟ้องร้อง” และ อำนาจหน้าที่ “พิจารณาพิพากษา” ออกจากกัน ให้องค์กรที่ต่างหากจากกันคนละองค์กรเป็นผู้ทำหน้าที่ และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็น “ประธานในคดี” ระบบกล่าวหาจึงเป็นระบบการพิจารณาคดีสมัยใหม่เพราะสอดคล้องกับมาตรฐานสากลในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (International Covenant on Civil, and Political Rights. (ICCPR)) ภายใต้หลักการต่างๆ เช่น หลักนิติธรรม หลักสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocent) หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นต้น ปัจจุบันจึงเป็นที่ยอมรับ

อย่างแพร่หลาย อันสามารถนำไปสู่ “การลงโทษที่เหมาะสมกับบุคคล” (Individualization of Punishment) ได้เป็นอย่างดี

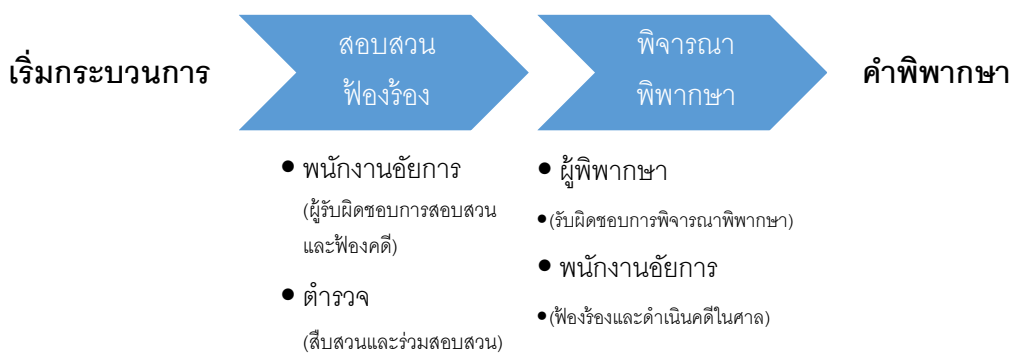
เนื้อหา

ระบบกล่าวหา เป็นระบบการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เหมาะสมกับ “หลักตรวจสอบค้นหาความจริง” และสอดคล้องกับ “หลักการลงโทษให้ได้เหมาะสมกับบุคคล” ด้วย กล่าวคือ การตรวจสอบค้นหาความจริงมี 2 เรื่อง (ธานี วรภัทร์, 2555) คือ

1. ความจริงที่เป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ข้อหา ฐานความผิด
2. ความจริงที่เป็นประวัติของบุคคลผู้ดำเนินคดี ประวัติความเป็นมา ความประพฤติ

เป็นอาชญา

ซึ่งทั้ง 2 ข้อนี้ ทางตำราเรียกว่า “วัตถุของคดีอาญา” หรือที่เราเรียกว่า ข้อหา คือ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหา ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องพิสูจน์กันในคดีของผู้ต้องหา ฟ้อง ก็เป็นวัตถุแห่งคดี และยังใช้ไปถึงขั้นพิจารณาพิพากษาและใช้ประโยชน์ในชั้นบังคับโทษจำคุกด้วย หลายๆ ประเทศในโลกได้เปลี่ยนระบบการดำเนินคดีอาญาจากระบบไต่สวนมาเป็นระบบกล่าวหา แล้ว ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่เปลี่ยนมาใช้ “ระบบกล่าวหา” ระบบกล่าวหาปรากฏตามแผนภาพดังนี้ (ธานี วรภัทร์, 2562)

ภาพที่ 1 แสดงภาพของระบบกล่าวหา

ข้อสังเกตจากแผนภาพระบบจะถูกแยกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่เป็น การสอบสวน ฟ้องร้องและส่วนที่เป็นการพิจารณาพิพากษา และผู้ที่ทำหน้าที่เป็น “ผู้บริหารงานยุติธรรม” คนสำคัญที่ต้องเกี่ยวข้องทั้งในส่วนแรกและส่วนที่ 2 คือ “พนักงานอัยการ” กล่าวคือเป็นผู้รับผิดชอบสำนวนการสอบสวนคดีมาตั้งแต่ต้นซึ่งเป็นไปตามหลัก “อำนาจสอบสวนฟ้องร้อง

เป็นอำนาจเดียวกัน และดำเนินคดีในชั้นพิจารณาร่วมกับศาล บทบาทของอัยการจึงมีส่วนสำคัญมากในการส่งผ่าน “ข้อมูลข้อเท็จจริงของข้อหาและข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริงของบุคคลผู้กระทำความผิด” ไปยังศาลได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ตรงตาม “ความเป็นจริง” อันเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้กับผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างสมบูรณ์ ตลอดทั้งการใช้ดุลพินิจในการใช้ “มาตรการบังคับทางอาญา” กับบุคคลนั้นได้อย่างเหมาะสม (Individualization of Punishment) และนำไปสู่การใช้โทษทางเลือกให้เหมาะสมกับบุคคลผู้กระทำความผิดในแต่ละรูปเรื่องของคดี (Dando, Shigemitsu, 1965)

การที่พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวน โดยตำรวจทำหน้าที่สืบสวนและช่วยเหลือการสอบสวน ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีการตรวจสอบถ่วงดุลกันในการสอบสวนฟ้องร้อง ช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เป็นอย่างดีจากความรู้ความสามารถทางกฎหมายของพนักงานอัยการ และยังป้องกันการทุจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้านทางได้อีกระดับหนึ่งด้วย ลดปัญหาการใช้ความรุนแรง การซ้อมทรมาน ที่ทำให้กระบวนการในชั้นนี้ล้มเหลว เกิดความผิดพลาด (Miscarriage of Justice)

สำหรับประเทศไทยเราได้นำ “ระบบกล่าวหา” มาใช้ แต่ของเราแยกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนที่เป็น การสอบสวน การฟ้องร้องและการพิจารณาพิพากษา ปรากฏตามแผนภาพดังนี้ (ธานี วรภัทร์, 2562)

ภาพที่ 2 แสดงภาพของระบบกล่าวหาในประเทศไทย

ในประเด็นนี้อาจกล่าวได้ว่าการกล่าวถึงกันมากและถกเถียงกันมานานแล้ว เป็นสิ่งที่ท้าทายผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยอีกประการหนึ่งที่จะเปลี่ยนแปลงระบบและกลไกการสอบสวนเสียใหม่หรือไม่ ผลจากการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติในต่างประเทศหลาย

ประเทศยืนยันชัดเจนว่า “อำนาจสอบสวนฟ้องร้องเป็นอำนาจเดียวกัน” และพนักงานอัยการต้องเป็นผู้สอบสวนคดีเองในฐานะผู้รับผิดชอบสำนวนคดี จะมอบหมายให้เจ้าพนักงานตำรวจได้บ้างในคดีเล็กๆ น้อยๆ ทั่วไป

กรณีที่เป็นตัวอย่างในการนำหลักอำนาจสอบสวนฟ้องเป็นอำนาจเดียวกันที่จะนำมาบริหารจัดการคดีอาญาที่เป็นระบบเพื่อให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในคดียาเสพติดที่เป็นปัญหาผู้ต้องขังในคดียาเสพติดที่มีจำนวนมากในขณะนี้คือ กรณีปัญหาผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ประเด็นแรก ปัญหาการกำหนดโทษกับปริมาณยาเสพติดที่ครอบครองและมาตรการทางกฎหมายของไทยที่เปิดโอกาสให้มีการเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ชุดจับกุม เช่น รับสารภาพลดโทษกึ่งหรือเป็นสายลับให้เจ้าหน้าที่

โทษนำเข้าในราชอาณาจักรไทยสูงมาก แต่กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดของไทยวางหลักโดยให้อามาใช้กับผู้เสพยาเสพติดให้รับโทษนำเข้าในราชอาณาจักร (ปริมาณยาน้อยมาก เช่น 1.5 เม็ด) ต้องโทษถึงจำคุกตลอดชีวิต ตามคำพิพากษฎีกาที่ 9206/2555 ผู้ต้องโทษในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ได้แก่ชาวต่างชาติ ซึ่งในบางกรณีไม่เข้าใจว่าการชนหรือเสพยาเสพติด โดยเฉพาะ เมทแอมเฟตามีน จะต้องได้รับโทษสูงเช่นนี้

ประเด็นปัญหาความยากจน ผู้รับจ้างขนยา หรือขายยาเสพติดจำนวนน้อยๆ เพื่อความอยู่รอด หรือผู้หญิงที่อยู่ในภาวะที่ต้องพึ่งพิงยา

อนึ่ง จากหลักการและแนวคิดทฤษฎีของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาเป็น “หลักการตรวจสอบค้นหาความจริง” (Examination Principle) หลักการนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระบบคือ การตรวจสอบค้นหาความจริงตามระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (Inquisitorial System) ซึ่งใช้อยู่ในกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ (Civil Law) และการตรวจสอบค้นหาความจริงในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ (Adversariat System) ซึ่งอยู่ในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งมีรายละเอียดโดยลำดับ ดังนี้

1. กฎหมายซีวิลลอว์ ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงเป็นระบบการค้นหาความจริงที่จัดอยู่ในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เป็นระบบกฎหมายที่เก่าแก่ที่สุด มีที่มาจากระบบกฎหมายโรมัน (Roman Law) (ประพันธ์ นัยโกวิท, 2539) การดำเนินคดีอาญาในระบบนี้มีอิทธิพลในประเทศภาคพื้นยุโรป ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมนี (โสภณ รัตนกร, 2543) โดยมีวิวัฒนาการเริ่มแรกเกิดจากการชำระความของพระโรมันคาทอลิกในสมัยโบราณ โดยมีคู่กรณีสองฝ่าย คือฝ่ายที่ไต่สวนหรือผู้กล่าวหา กับฝ่ายที่ถูกไต่สวนหรือผู้ถูกกล่าวหา การพิจารณาคดีของระบบนี้ใช้ผู้พิพากษาเป็นผู้ทำการไต่สวน ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงมีบทบาทในการสืบหา

ข้อเท็จจริงและสืบพยานมากกว่าศาลในระบบกล่าวหาหรือระบบต่อสู้ ในระบบนี้ศาลอาจเรียกพยานมาสืบเอง หรือถามพยานเอง หากมีคนอื่นประสงค์จะถามต้องขออนุญาตศาลก่อน หมายความอัยการเป็นเพียงผู้ช่วยศาลในการหาข้อเท็จจริงเท่านั้น (โสภณ รัตนกร, 2543)

กระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงของระบบนี้ แต่เดิมนั้นไม่ได้แยก “การสอบสวนและฟ้องร้อง” ออกจาก “การพิจารณาและพิพากษาคดี” ลักษณะของการดำเนินคดีไม่มีโจทก์และจำเลยมีแต่เพียงผู้ไต่สวน ซึ่งหมายถึง ศาลหรือผู้พิพากษาเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาตั้งแต่เริ่มคดีจนกระทั่งตัดสินคดี และมี “ผู้ถูกไต่สวน” ซึ่งมีฐานะและสภาพเป็นเพียง “วัตถุ” (Object) แห่งการซักพยานในคดีเท่านั้น ผู้ไต่สวนมีหน้าที่ค้นหาความจริงที่เป็นปรีชาญาณกับผู้ถูกไต่สวน และค้นหาพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นผลร้ายกับผู้ถูกไต่สวนด้วย ซึ่งสภาพของผู้ถูกไต่สวนจึงเป็น “กรรมในคดี” อีกทั้งผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีมีอำนาจอย่างไรจำกัดในการไต่สวนคดีและผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ได้รับการปรึกษาจากทนายหรือได้รับความคุ้มครองจากข้อสันนิษฐานที่ว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด (Presumption of Innocence) ผู้ถูกไต่สวนจะไม่ได้รับการคุ้มครองจากหลักการให้การที่เป็นปรีชาญาณต่อตนเอง (privilege against selfincrimination) รวมถึงสิทธิอื่นใดที่บุคคลดังกล่าวควรจะได้รับ จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้จึงนำมาสู่การทรมานร่างกายของผู้ถูกไต่สวนให้รับสารภาพ โดยเกิดขึ้นมากในประเทศเยอรมนีและประเทศอื่นในทวีปยุโรปในสมัยนั้น (คณิต ณ นคร, 2549)

ในส่วน รูปแบบการบริหารจัดการคดีคดีขององค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง องค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ต่างก็มีหน้าที่ร่วมกันในการค้นหาความจริง ศาลในระบบนี้จะเข้ามาสอบถามค้นหาความจริงด้วยตนเองซึ่งแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับระบบกล่าวหาหรือระบบต่อสู้ของคุณความ ซึ่งศาลจะเข้ามาทักทายคดีน้อยมากหรือแทบจะไม่มีเลย

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาโดยองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีอาญา ในระบบนี้จะมีลักษณะของการสร้างลักษณะที่เป็นภาวะวิสัย (Objectivity) โดยองค์กรที่เข้ามาเกี่ยวข้องจะต้องมีความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง และไม่เข้าข้างฝ่ายใด โดยให้มีกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างองค์กรอย่างเคร่งครัด อีกทั้งให้ความเชื่อมั่นเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นอย่างมากในการตรวจสอบพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริงของคดี ทั้งตำรวจและอัยการต่างก็มีความสำคัญและได้รับความไว้วางใจในบทบาทการตรวจสอบค้นหาความจริง โดยเฉพาะศาลมี

บทบาทอย่างสูงในการรวบรวมเอกสารเพื่อนำมาพิจารณาเกี่ยวกับคดี และทำหน้าที่เรียกพยานมาสืบ ตลอดจนเป็นผู้ดำเนินการสืบพยาน ทั้งในกระบวนการตรวจสอบคดีในชั้นก่อนฟ้องและกระบวนการตรวจสอบคดีในชั้นหลังฟ้อง (พัฒน์พงศ์ สมานเกียรติ, 2554)

2. กฎหมายคอมมอนลอว์ ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความนี้ใช้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งมีที่มาจากระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ และใช้อยู่ในประเทศที่เป็นรัฐในอาณานิคมของอังกฤษ อาทิเช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น ระบบนี้ยึดหลักการที่ว่า “คู่ความมาศาลในฐานะเท่าเทียมกัน” (on equal footing) ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดที่ว่าศาลจะต้องวางตัวเป็นกลางมิให้คู่ความเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์เป็นระบบกฎหมายที่ถูกปรุงแต่งโดยศาลหรือผู้พิพากษา โดยการวางข้อเท็จจริงที่เกิดเป็นข้อพิพาทแล้วศาลวางหลักเกณฑ์เพื่อเป็นเหตุผลในการชี้ขาดตัดสินคดี โดยมีลักษณะเน้นทางปฏิบัติมาว่าทฤษฎีของกฎหมาย ซึ่งทำให้กฎหมายถูกพัฒนาไปเองภายใต้หลัก “เหตุผลในคำพิพากษา” กฎหมายจะมีลักษณะไม่เป็นระเบียบ และไม่สอดคล้องกันและเข้าใจได้ยาก แต่ลักษณะสำคัญของระบบกฎหมายดังกล่าวได้คือมีความยืดหยุ่นอันเนื่องจากไม่ได้ยึดมั่นในตัวอักษรจนเกินไปรูปแบบการตรวจสอบคดีขององค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยลักษณะการดำเนินคดีเริ่มต้นจากการที่เอกชนกล่าวหากันว่ากระทำความผิดทางอาญาและฟ้องร้องให้ศาลตัดสิน ในขณะที่คู่ความฝ่ายหนึ่งกล่าวหาฟ้องร้องเพื่อให้มีการเยียวยา ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก็มีสิทธิเสนอข้อต่อสู้เพื่อหักล้างข้อกล่าวหาในฐานคู่ความที่มีสิทธิเท่าเทียมกัน ทั้งนี้โจทก์ผู้ฟ้องคดีอาจเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ตำรวจ หรือประชาชนซึ่งอาจเป็นใครก็ได้ หน้าที่ในการค้นหาความจริงเป็นเรื่องที่ฝ่ายผู้กล่าวหาพยานหลักฐานมาสืบต่อศาล (อิงครัต ดลเจิม, 2561)

เปรียบเทียบระบบกฎหมายซีวิลลอว์และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

ระบบกฎหมายซีวิลลอว์เป็นระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงขึ้นก่อนการพิจารณาของศาล มีลักษณะที่ให้อำนาจองค์กรของรัฐทุกฝ่ายมีหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยในชั้นเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานสามารถตรวจสอบค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวาง ส่วนศาลก็ต้องมีความกระตือรือร้นในการตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยตนเองโดยจะต้องไม่วางเฉย เป็นไปตามหลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา ซึ่งจะเป็นได้ว่าระบบนี้จะมีรูปแบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง

ที่มีลักษณะถ่วงดุลอำนาจกันอย่างมากซึ่งจะแตกต่างจากรูปแบบการตรวจสอบคดีอาญาในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งมีลักษณะของการดำเนินคดีอาญาที่แยกหน้าที่ “การสอบสวนและฟ้องร้อง” และหน้าที่ “พิจารณาและพิพากษาคดี” ออกจากกันโดยสิ้นเชิง จึงทำให้บทบาทของศาลจะต้องวางตัวเป็นกลางและให้คู่ความแต่ละฝ่ายมีหน้าที่ค้นหาความจริง ส่งผลให้การตรวจสอบข้อเท็จจริงมีลักษณะที่ให้อำนาจคู่ความแต่ละฝ่ายเสนอพยานหลักฐาน ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหามีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาที่อีกฝ่ายได้กล่าวหา ดังนั้นลักษณะการตรวจสอบข้อเท็จจริงในชั้นก่อนการพิจารณาคดีจะมีลักษณะเป็นการให้อำนาจแก่องค์กรที่มีหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงในกระบวนการสอบสวนและฟ้องร้องเป็นอย่างมาก ตำรวจและอัยการจะมีบทบาทที่สำคัญในการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดี ศาลจะมีบทบาทที่น้อยมากในการค้นหาความจริงในชั้นนี้เพราะบทบาทที่ถูกกำหนดมาให้ต้องวางเฉยในการค้นหาความจริง การตรวจสอบคดีอาญาจึงมีลักษณะของการให้คู่ความโต้แย้งกันภายใต้กติกาที่ศาลเป็นผู้ควบคุม

หลักการดำเนินคดีอาญา

มี 3 หลักดังนี้ (คณิต ณ นคร, 2549)

1. หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน (Private Prosecution) เป็นการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิม เป็นการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเอง มีลักษณะคล้ายกับการดำเนินคดีแพ่งซึ่งมีลักษณะเป็นการดำเนินคดีอาญาแบบที่มีคู่ความ

2. หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) เป็นการดำเนินคดีอาญาที่ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้รับผิดชอบและมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นการดำเนินคดีอาญาที่เกิดเคียงข้างการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน ประชาชนทุกคนมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ ไม่คำนึงว่าผู้ฟ้องจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่จึงมีคู่ความในลักษณะของการต่อสู้ มีการสืบพยานเป็นไปในรูปแบบ “การถามค้าน” (Cross Examination) ซึ่งสอดคล้องกับ “หลักการต่อรองคำรับสารภาพ” (Plea Bargaining) แนวความคิดเรื่องความรับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นของประชาชนนี้ คือ แนวความคิดตาม “กฎหมายลักษณะโจรห้าเส้น” ของไทย

3. หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) เป็นการดำเนินคดีอาญาที่ถือว่ารัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม จึงไม่มีคู่ความ และอำนาจความยุติธรรมโดยรัฐ พนักงานอัยการจึงไม่เป็นคู่ความในเนื้อหา องค์การดำเนินคดีฝ่ายรัฐทุกองค์กรต้องร่วมมือกันในการตรวจสอบค้นหาความจริง ทุกฝ่ายจะต้องกระตือรือร้นในการตรวจสอบค้นหาความจริง การดำเนินคดีอาญาขององค์กรของรัฐจึงต้องมีความเป็นภาวะวิสัย เพราะกระบวนการยุติธรรมอยู่ได้ด้วยความเชื่อถือศรัทธาของประชาชน รัฐไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียว แม้ประเทศที่ถือหลัก “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” โดยเคร่งครัดก็มีการผ่อนคลายเป็นเอกชนฟ้องคดีได้บ้างเช่นกันแต่จะจำกัดประเภทและฐานความผิดไว้

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ปัจจุบันรัฐไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียว แต่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาได้ด้วย การที่กฎหมายให้ผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาก่อให้เกิดปัญหามากมายหลายประการ เช่น การทิ้งฟ้องของผู้เสียหายทำให้เกิด ne bis in idem การใช้กระบวนการยุติธรรมโดยมิชอบกรณีฟ้องคดีอาญาเพื่อเรียกเอาเงินในคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค การใช้กระบวนการยุติธรรมโดยมิชอบ กรณีความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาในทางปฏิบัติ ทำให้ขัดกับหลัก ne bis in idem ฯลฯ

ตัวอย่าง พนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างฟ้องจำเลยว่าลักทรัพย์สิ่งเดียวกันในวันเดียวกันและต่อศาลเดียวกัน คดีพนักงานอัยการจำเลยให้การปฏิเสธจึงนัดสืบพยานกันต่อไป ส่วนคดีผู้เสียหายศาลนัดไต่สวนมูลฟ้อง และวันนัดไต่สวนมูลฟ้องเป็นวันก่อนวันนัดสืบพยานของพนักงานอัยการ ในวันไต่สวนมูลฟ้องผู้เสียหายไม่ไปศาล ศาลจึงพิพากษายกฟ้อง ครั้นถึงวันนัดสืบพยานคดีของพนักงานอัยการ จำเลยแถลงว่าศาลได้ยกฟ้องจำเลยไปแล้วจึงขอให้ศาลจำหน่ายคดีของพนักงานอัยการศาลชั้นต้นสั่งจำหน่ายคดี พนักงานอัยการอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน พนักงานอัยการฎีกาต่อไป ศาลฎีกาพิพากษายืน (ธานี วรภัทร์, 2555)

หลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญา

หลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญามีความสำคัญและเป็นหลักในการกำหนดทิศทางอันนำไปสู่ระบบพิจารณาคดีอาญาที่ดีซึ่งมีหลักหลายประการ ดังนี้ (คณิต ฅ นคร, 2549)

1. หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา การตรวจสอบค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อพิสูจน์ความจริงแท้ในวัตถุแห่งคดีอาญาให้ปรากฏให้ได้ องค์การในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายของภาครัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการร่วมกัน ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยปรากฏดังนี้

1.1 พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงในเนื้อหา โดยไม่ผูกมัดกับคำขอหรือคำร้องของผู้ใดตามหลักการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 มาตรา 98 และมาตรา 138 พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงในเนื้อหา เพื่อทราบความผิดหรือบริสุทธิ์อย่างสมบูรณ์ในวัตถุแห่งคดีอาญาสองประการ คือ ข้อเท็จจริงในการกระทำความผิดและข้อเท็จจริงของตัวผู้กระทำความผิด

1.2 พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงในเนื้อหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ซึ่งตามมาตรา 143 พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงในเนื้อหาในการตรวจสอบสำนวนจากพนักงานสอบสวน ค้นหาความจริงแท้ในความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งตามที่เห็นควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งได้ แสดงถึงอำนาจตามกฎหมายในการสอบสวนของพนักงานอัยการ

1.3 ศาลก็มีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงในเนื้อหาเช่นเดียวกัน ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องจนเป็นที่เพียงพอต่อการใช้ดุลพินิจพิพากษาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้

มาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน

มาตรา 175 เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้

การตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ในเนื้อหาในชั้นนี้มีความสำคัญมากเพราะนำไปสู่การตัดสินคดี กระทบต่อสถานะของบุคคลว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับชั้นของตำรวจและพนักงานอัยการ

2. หลักฟังความทุกฝ่าย เป็นหลักที่เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาที่จะต่อสู้แก้ข้อกล่าวหาได้ ผู้ถูกกล่าวหา มี “สิทธิที่จะได้แย้งคัดค้านได้” เป็นสิทธิหนึ่งของผู้ถูกกล่าวหาในอันที่จะสามารถใช้ต่อสู้คดี ประการสำคัญคือผู้ถูกกล่าวหาต้องรู้ว่าเขาถูกกล่าวหาว่าอย่างไร เพื่อความยุติธรรมต่อเขาในการที่จะได้มีโอกาสต่อสู้แก้ข้อกล่าวหาได้อย่างเต็มที่ เพราะในระบบกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา ถูกยกฐานะเป็น “ประธานในคดี” หลักฟังความทุกฝ่ายปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเนื้อหาสาระของหลักการนี้ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 คือ “การสอบสวนปากคำผู้ต้องหา” ก่อนเพื่อแจ้งให้ทราบว่าเขาถูกกล่าวหาว่าอย่างไร เพื่อเขาจะได้มีโอกาสโต้แย้งข้อกล่าวหาได้ ซึ่งจำเป็นต้องกระทำเมื่อจะฟ้องเท่านั้นเสมอ เป็นหลักฟังความทุกฝ่าย หลักฟังความทุกฝ่ายเป็นหลักการที่กฎหมายได้ให้ความสำคัญมากเพราะ “หลักฟังความทุกฝ่าย” ต้องกระทำเพื่อให้ผู้ต้องหา จำเลย ได้รู้และเข้าใจสิ่งที่รัฐกำลังดำเนินการกับเขา เพื่อเขาจะได้มีโอกาสในการอธิบายหรือต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

3. หลักวาทา หมายถึง การดำเนินการทุกอย่างจะต้องกระทำด้วยวาจา จึงจะสามารถนำมาประกอบการพิจารณาพิพากษาได้ การให้การเป็นหนังสือก็ต้องสอบวาทากันอีกครั้ง กล่าวคือทุกอย่างต้องตรวจสอบด้วยวาจาก่อนเป็นการเปิดโอกาสให้การอธิบาย เพื่อให้ความใจในทุกกรณีซึ่งจะทำให้อำนวยความสะดวกได้ดี หากขาดความเข้าใจก็ไม่สามารถอำนวยความสะดวกที่ดีได้ ดังนั้น ศาลจะพิจารณาได้เฉพาะข้อเท็จจริงพยานหลักฐานที่ได้นำเสนอไว้ด้วยวาจาในชั้นพิจารณาเท่านั้น จะไม่ใช้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นพื้นฐานในการตัดสินคดี บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแสดงถึงหลักวาทาก็มี เช่น มาตรา 11 มาตรา 172 และมาตรา 237 ดังนี้

มาตรา 11 บันทึกหรือถ้อยคำสำนวนนั้น ให้เจ้าพนักงานหรือศาลอ่านให้ผู้ให้ถ้อยคำฟัง ถ้ามีข้อความแก้ไข ทักท้วง หรือเพิ่มเติม ให้แก้ไขถูกต้องหรือมิฉะนั้นก็ให้บันทึกไว้ และให้ผู้ให้ถ้อยคำลงลายมือชื่อรับรองว่าถูกต้องแล้ว

ถ้าบุคคลที่ต้องลงลายมือชื่อในบันทึกหรือถ้อยคำสำนวนไม่สามารถหรือไม่ยอมลงให้บันทึกหรือรายงานเหตุนั้นไว้

มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป

มาตรา 237 บันทึกรับคำเบิกความพยานชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณานั้น ให้ศาลอ่านให้พยานฟังต่อหน้าจำเลย เว้นแต่ในกรณีดังบัญญัติไว้ในมาตรา 165 วรรคสาม

4. หลักพยานโดยตรง หลักพยานโดยตรงมีหลักอยู่ 2 ประการ คือ การสืบพยานเป็นหน้าที่ของศาล และ ศาลต้องวินิจฉัยตามเหตุผลที่ได้จากการสืบพยาน

4.1 การสืบพยานเป็นหน้าที่ของศาล ผู้พิพากษาที่เป็นคนทำคำพิพากษาต้องเป็นผู้สืบพยานและรับรู้ข้อมูลพยานหลักฐานต่าง ๆ ด้วย ตนเอง ตามบทบัญญัติตามมาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน การสืบพยานต้องกระทำโดยตรง คำว่า “พยานโดยตรง” หมายความว่า ศาลต้องวินิจฉัยคดีตามเหตุผลที่ได้มาจากการสืบพยาน ตามหลักพยานโดยตรงการสืบพยานจะให้ผู้อื่นที่มีใจเจ้าของคดีกระทำการแทนไม่ได้

4.2 ศาลต้องวินิจฉัยตามเหตุผลที่ได้จากการสืบพยาน เหตุผลที่ได้จากการสืบพยานต่าง ๆ ในคดีนั้น ๆ เท่านั้นที่ศาลจะนำมาพิพากษาคดีได้ จะใช้บันทึกที่จดไว้แทนการมาเบิกความไม่ได้ พยานที่เป็นผู้เชี่ยวชาญก็ต้องมาให้การต่อศาล ตามมาตรา 243 วรรคสอง

5. หลักเปิดเผย หมายความว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาและสืบพยานในศาลได้ อันเป็นไปตามหลักนิติรัฐที่แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตย แม้การพิจารณาคดีใดคดีหนึ่งจะกระทำในห้องพิจารณา รัฐก็ต้องจัดห้องพิจารณาให้มีขนาดที่เหมาะสมไม่เป็นการอุปสรรคต่อประชาชนผู้เข้าฟังการพิจารณาคดีอันเป็นการขัดต่อ “หลักเปิดเผย” นอกจากนั้น การที่คดีอาญาต้องพิจารณาโดยเปิดเผยกระทำเพื่อเป็นการให้ประชาชนได้ควบคุมการทำงานในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ดังปรากฏตามมาตรา 172 วรรคหนึ่ง บัญญัติวางหลักการพิจารณาคดีต้องกระทำโดยเปิดเผย

มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย
เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

สำหรับการพิจารณาลับ กรณีการพิจารณาลับจะกระทำได้ภายในกรอบที่จำกัด

มาตรา 177 ศาลมีอำนาจสั่งให้พิจารณาเป็นการลับ เมื่อเห็นสมควรโดยผลการ
หรือโดยคำร้องขอของคู่ความฝ่ายใด แต่ต้องเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรม
อันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้
ถึงประชาชน

การพิจารณาคดีที่ต้องกระทำโดยเปิดเผยก็เพื่อให้เกิดการตรวจสอบจากภายนอก แต่
การแสดงเป็นการเรียกร้องผู้ฟัง การพิจารณาคดีที่เปิดเผยจนเป็นการแสดงย่อมกระทบต่อ
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเป็นอิสระของผู้พิพากษา นอกจากนั้นคำพิพากษาหรือคำสั่ง
ของศาลต้องอ่านโดยเปิดเผยเสมอไม่ว่าการพิจารณาคดีจะเป็นไปโดยเปิดเผยหรือพิจารณาลับ
ตามมาตรา 182 วรรคสอง

6. หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ผลของคำพิพากษาใน
คดีอาญาต้องตัดสินอยู่บนพื้นฐานของ “ความจริง” อันเป็นสิ่งที่ผู้พิพากษาค้นพบจาก
กระบวนการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้เป็นผลมาจากการสืบพยานในศาลนั่นเอง ด้วยเหตุผล
ที่มีความเป็นภาวะวิสัย การเชื่อหรือไม่เชื่อพยานหลักฐานขึ้นใดต้องสามารถแสดงเหตุผลได้
หน้าที่ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็นหน้าที่ของศาล ตามบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับ
ความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน คือ มาตรา 227 วรรคแรก

มาตรา 227 ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่า
พิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็นเรื่องของศาลโดยเฉพาะ ในการชั่งน้ำหนัก
พยานหลักฐานไม่มีหลักเกณฑ์ผูกมัดศาล แม้คำพยานผู้เชี่ยวชาญก็ต้องมีการชั่งน้ำหนัก ในปี
พ.ศ.2551 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 227/1 ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
ความว่า

มาตรา 227/1 ในการวินิจฉัยชี้ว่าพนักงานบอกเล่า พยานขัดทอด พยานที่จำเลยไม่มีโอกาสถามค้าน หรือพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องประการอื่นอันอาจกระทบถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น ศาลจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง และไม่ควรถือพยานหลักฐานนั้น โดยลำพังเพื่อลงโทษจำเลย เว้นแต่จะมีเหตุผลอันหนักแน่น มีพฤติการณ์พิเศษแห่งคดี หรือมีพยานหลักฐานประกอบอื่นมาสนับสนุน

พยานหลักฐานประกอบตามวรรคหนึ่ง หมายถึง พยานหลักฐานอื่นที่รับฟังได้ และมีแหล่งที่มาเป็นอิสระต่างหากจากพยานหลักฐานที่ต้องการพยานหลักฐานประกอบนั้น ทั้งจะต้องมีคุณค่าเชิงพิสูจน์ที่สามารถสนับสนุนให้พยานหลักฐานอื่นที่ประกอบมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นด้วย

7. หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย กล่าวคือ ในกรณีใดก็ตามที่ยังมีความสงสัยตามควรในข้อเท็จจริงในคดี กรณีนั้นต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้เป็นผลดีกับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย บทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับหลักนี้ คือ มาตรา 227 วรรคสอง

มาตรา 227 วรรคสอง เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย

มาตรานี้เป็นไปตามหลักรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาและจำเลยไม่มีความผิด หรือผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะพิพากษาถึงที่สุด อันเป็นหลักนิติรัฐที่สำคัญซึ่งหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยใช้เฉพาะความสงสัยในข้อเท็จจริงเท่านั้น

ตัวอย่าง คดีอาญาต้องมีพยานหลักฐานมาสืบให้ปราศจากสงสัย แต่ในคดีแพ่งศาลต้องดูพยานหลักฐานทุก ๆ ฝ่ายแล้วพิจารณาว่า พยานหลักฐานทั้งหมดนั้นเชื่อสมนัยกันไปฝ่ายใด แม้ว่าไม่ถึงกับปราศจากข้อสงสัยศาลก็ยังชี้ขาดให้ฝ่ายนั้นชนะคดีได้ ดังนี้ หลักในการฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาแตกต่างจากหลักการฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง (คณิต ณ นคร, 2549)

ตามมาตรา 186 (6) แสดงให้เห็นชัดว่าการพิพากษาคัดสินคดีต้องยืนอยู่บนพื้นฐานของหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้เป็นผลดีกับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องมีเหตุผลในการตัดสินทั้งในปัญหาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย ตาม

มาตรา 186(6) ศาลต้องให้เหตุผลในการตัดสินทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย การไม่ให้เหตุผลในการตัดสินคดีเป็นการกระทำที่ขัดต่อความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เพราะเป็นการกระทำที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบภายนอก เพราะเป็นการกระทำที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบภายนอก การให้เหตุผลของศาลต้องให้เหตุผลอย่างมีความเป็นภาวะวิสัยที่สามารถตรวจสอบได้ ตามมาตรา 186(6) ศาลต้องให้เหตุผลในการตัดสินทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย การไม่ให้เหตุผลในการตัดสินคดีเป็นการกระทำที่ขัดต่อความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เพราะเป็นการกระทำที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบภายนอก การให้เหตุผลของศาลต้องให้เหตุผลอย่างมีความเป็นภาวะวิสัยที่อาจตรวจสอบได้

สรุป

หลักการแนวคิดทฤษฎีและการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากสำหรับผู้ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมต้องเข้าใจและเคร่งครัดในการปฏิบัติ โดยเฉพาะความเข้าใจในว่าตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยเป็นระบบกล่าวหา และเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักการพื้นฐาน นอกจากนั้นกระบวนการในกระบวนการยุติธรรมต้องเป็นไปตามหลักตรวจสอบค้นหาความจริง หลักฟังความทุกฝ่าย หลักทวนถามโดยตรง หลักเปิดเผย หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการบริหารจัดการคดี เพื่อให้เป็นไปตามทิศทางของ ความยุติธรรม ความเป็นธรรมและความเที่ยงธรรม ภายใต้หลักนิติธรรม

เอกสารอ้างอิง

- โสภณ รัตนกร. (2543). หลักวิชาชีพนักกฎหมาย: ตุลาการ. ใน รวมคำบรรยายหลักวิชาชีพนักกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- คณิต ญ นคร. (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ธานี วรภัทร์. (2555). หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

- ธานี วรภัทร์. (2562). การปฏิรูปการสอบสวนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย. วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมมาธิราช, 30(2), 1-15.
- ประพันธ์ นัยโกวิท. (2539). การอำนวยความสะดวกในคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ. บทบัณฑิต, 52(4), 25-40.
- พัฒนพงศ์ สมานเกียรติ. (2554). การกลั่นกรองคดีก่อนการประทับฟ้อง: ศึกษากรณีคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อิงครัต ดลเจิม. (2561). การบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นระบบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Claus Roxin. (2014). Strafverfahrensrecht. Germany: C.H.Beck.
- Dando, Shigemitsu. (1965). Japanese Criminal Procedure. USA: Fred B Rothman&Co.